

8. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодернізм. [Монографія] / Тамара Гундорова / Вид. 2-ге, випр. і допов. – К : Критика, 2013. – 344 с.

821.161.2-31БАТ7Шизгара.09

Л. В. Даниленко

Запорізький державний медичний університет

Маркери доби 70-х у романі С. Батурина «Шизгара»: роль подробиць і художньої деталі в тексті

Даниленко Л. В. Маркери доби 70-х у романі С. Батурина «Шизгара»: роль подробиць художньої деталі в тексті. У статті проаналізовано художні деталі, які відіграють роль маркерів ретрочасу в романі С. Батурина «Шизгара». Охарактеризовано змістове значення подробиць, представлених в авторських коментарях. Вказано, що їхній інтонаційній публіцистичності притаманний своєрідний художній стиль. Значну увагу приділено художній деталі в зображенні героїв, а саме в описі зовнішності. Пояснено роль запахових та зорових деталей. Автор статті доводить, що художня деталь гармонійно поєднана з лейтмотивом твору, ілюструє позитивний ностальгічний настрій, легку іронію, влучний гумор, колорит епохи 70-х років ХХ ст.

Ключові слова: роман-ностальгія, художня деталь, запахова деталь, зорова деталь, портрет, гумор, іронія.

Даниленко Л. В. Маркеры времени 70-х в романе С. Батурина «Шизгара»: роль подробностей и художественной детали в тексте. В статье проанализированы художественные детали, которые играют роль маркеров ретровремени в романе С. Батурина «Шизгара». Охарактеризовано смысловое значение подробностей, представленных в авторских комментариях. Отмечено, что их интонационной публицитичности присущий своеобразный художественный стиль автора. Значительное внимание отведено художественным деталям в изображении героев, а именно в их внешности. Объяснена роль запаховых и зрительных деталей. Автор статьи доказывает, что художественная деталь гармонично соединена с лейтмотивом произведения, иллюстрирует положительное ностальгическое настроение, легкую иронию, точный юмор, колорит эпохи 70-х годов ХХ в.

Ключевые слова: роман-ностальгия, художественная деталь, запаховая деталь, зрительная деталь, портрет, юмор, ирония.

Danylenko L. V. The distinctive features of 70ies in S. Baturyn's novel «Shyzzgara» : the role of specialties and art details in a text. The article traces the art specialties of the novel «Shyzzgara» of the modern Ukrainian writer S. Baturyn. The author of the article pays the attention to art details and particularities of the composition. The author characterized the containable meaning of details used in writer's remarks. These details illustrate the everyday life of the young inhabitants of the Pechersk district and complete the multi-dimensional background of the text. Basing on this background, we can trace characters' destinies and vicissitudes of time. It was stressed that the writer has his own style of using details. In order to create the special intimate mood, he uses his own memories, and for keeping reliability he refers to Wikipedia. The writer pays the attention to art details when describing the characters' appearances. We can trace the writer's hand in characters' portraits. Using of colors and scents as art details is also characterized. The author of the article proves that the art detail is in harmony with the leitmotiv of the novel. It illustrates positive nostalgic mood, light irony, well-aimed humor, describes specifics of 70ies.

Key words: a nostalgic novel, art detail, scent detail, view detail, portrait, humor, irony.

Доба 70-х у романі С. Батурина «Шизгара» (2016 р.) представлена відверто, емоційно і яскраво. Повернення в минуле тут привертає увагу картатим тлом із достатньою порцією гумору, ностальгії та романтики. Це своєрідна панорама Києва 1970-х років із людними міськими локаціями, привабливими постатями хлопців і дівчат, ретромузикою, ретромодією, ароматами парфумів минулої епохи, колоритним сленгом тощо. Головними акцентами роману автор називає «багатоплановість, поліфонічність, помірковану іронічність». Домішок цього набору у «любовну та пригодницьку складову» надали твору особливої

привабливості [1]. Свобода художнього мислення письменника руйнує уявлення про плакатно-лозунгові інтереси молодого покоління радянської доби. Любов, дружба, захоплення світом героїв роману не залежать від будь-яких ідеологічних орієнтирів, вони існують у природному процесі.

Інформативність часового виміру і топосу виражена, наповнена такими деталями, які правдиво і влучно характеризують світ. Використання подробиць ілюструють повсякденне життя молоді на Печерську. Змістове полотно твору – щось середнє між старим ідеологічно незаангажованим кінофільмом, знятим для домашнього перегляду, та музейною експозицією на кшталт «Як воно було в СРСР». До того ж роман

цікавий своєю «двох'ярусністю»: перший ярус – сам текст, другий – примітки до нього. А. Санченко зазначив: «Роман-примітка просто якийсь. Авторіві весь час доводиться завантажувати резервну копію зміненого чи й знищеного часом простору Печерська і пояснювати, пояснювати, пояснювати забуті реалії» [4]. В. Душко пише: «Я люблю подробиці. Тож завжди буваю вдячний авторіві, коли він робить вичерпні тематичні пошуки» [3]. У мозаїці ретельного зображення світу вагоме місце посідають інформативні подробиці і художні деталі. Тож варто зробити літературознавче дослідження цього аспекту.

Метою статті є аналіз художніх подробиць у романі С. Батурина «Шизгара». Передбачається розв'язання таких завдань: 1) пояснити роль подробиць у змістовій наповненості тексту; 2) схарактеризувати художні деталі в зображенні героїв та їхнього зовнішнього і внутрішнього світів; 3) довести, що інформативні подробиці та художні деталі гармонійно поєднані з лейтмотивом твору.

На багатоплановому фоні тексту, зітканому з вагомих уточнень і яскравих штрихів, проглядаються долі героїв і перипетії часу. Автор концентрує увагу на кольорах, запахах та призначенні окремих деталей, тим самим надаючи твору ретроспективної інтриги. Колорит минулої епохи тут максимально оживлений. В епізоді розподілу двома першокласниками бабусиних «ста п'ятдесяти повноцінних карбованців» на перший план виведено купюри: «Тобі червона і мені червона, – розкладав на підвіконні на два стосики купюри Сашко. – Тобі синя – мені синя, тобі – зелена і мені, тобі синя, а мені – червона: моя ж бабуся!» [2:23–24]. Художній образ радянських грошей письменник показав через дитяче сприйняття. Зафіксувавши зовнішній вигляд готівки, він створив умови для роботи уяви читача, а в примітці, «про всяк випадок», нагадав відповідність кольору до номіналу купюр.

Деталізація трохи призупиняє потік художнього сприйняття, хоча й має інформаційну користь. У романі йдеться про колишні назви вулиць, площ, магазинів, парків; пояснюються значення жаргонних ідіом; розповідається про особливості елементів модного одягу і аксесуарів, про колишні розваги (атракціони, музику, випивку і цигарки) тощо. Для інтимності настрою автор використовує власні спогади, а для достовірності змісту – довідкову інформацію, зокрема з «Вікіпедії». Публіцистична інтонаційність зауважень і коментарів – це такий собі словник-довідник-путівник зі своєрідним батуринським стилем.

Художній вимір тексту наповнений чималим набором запахових деталей. Одним із найяскравіших мікрообразів-ароматів є «запах

Ленусі», якому присвячений розділ з однойменним заголовком. Характеристика палітри пахоців тут дуже точна й емоційна. Автор вдало вихопив із навколишнього світу найсуттєвіше і переконливо доніс до читача задумане – інтригу першого юнацького захоплення особою протилежної статі: «Він раптом усвідомив, що йому сподобався запах: легкий повів від волосся чи то свіжим сіном, чи то ранковим степом, чимось таким віддалено знайомим, але не міським, – одразу не згадати; ледь відчутний аромат молодого чистого жіночого тіла із домішкою солодкувато-пряних незнайомих парфумів...» [2:109].

Зосередивши увагу на запаховому сприйнятті, письменник масштабно зобразив чуттєвий світ персонажів у часовому просторі. Так, аромат парфумів Ірини (повторювана деталь у романі) впливає на емоції головного героя і в юності, і в зрілому віці: «А парфум – легкий прозорий, невагомий, із ледь вловимою делікатною присутністю...» [2:14]. Ця запахова деталь є знаковою у творі, адже відіграє роль часового зв'язку і посідає важливе місце в експозиції та в розвитку дій.

Своєрідним у романі є зіставлення деталей портрету в різних часових проміжках. Сутнісний опис зовнішності Ірини в юності («Вона була дійсно кльовою: невисока, доладна, темноока, з каштановим блискучим волоссям. Міні-платтячко відкривало струнки точені ніжки, а нігті, – на руках і на ногах... були вміло пофарбовані темно-вишневим лаком» [2:62]); і в зрілості («...Невисока, гарна, доладна, темноока, з каштановим блискучим волоссям... Нігті вміло пофарбовані темно-вишневим лаком» [2:14]). Візуальне представлення героїні створює багатоплановість часового простору, що розширює рамки основного сюжету, додає окремо взятому періоду 70-х чуттєвої тональності.

У портретній характеристиці героїв завжди помітний почерк автора. Наприклад, зовнішність дівчат вимальовується за єдиним принципом із певними складовими: зосередженням уваги на волоссі, бюсті, ногах; коментарями і висновками з позиції юнацького досвіду: «...Он Оленка Ярова – кучері світло-русяві, ноги струнки та довгі – викапана кінозірка. А в Галушки фігурка ладна, очі блакитні, сама білява, а бюст хоч і невеликий, зате сформований бездоганно. Ігорєва Ксюха ходить – стегнами вправно крутить – звикла бути в класі першою дівкою. І Стрілецька картину не псує. Поперше, не гірша за дівчат: і фігура доладна, і груди спокусливо випинаються, ніжки рівненькі, а ще ж – густе темне хвилясте волосся по плечах розсипалося, через нього вона на італійку скидається, якими вони уявлялися в небагатьох бачених італійських фільмах» [2:152]. Художньо-стильовою особливістю створення портретів є

обігрування лише кількох деталей. У цьому процесі задіюються вигідні ракурси, експресивні динамічні замальовки, легкі іронічні зауваження. Наприклад: «У перший вечір вона просто прийшла, і, поклавши одну неповторної краси ногу на таку саму іншу, провела десь з годину в тамтешньому товаристві...» [2:166].

Вагомосмисловий образ твору – популярна в сімдесятих роках пісня «Венера» («Venus») голландської рок-групи «Shocking Blue». Серед молоді шлягер був відомий під назвою «Шизгара», адаптованої для зручності вимови з фрази «She's got it yeah...». «Шизгара» як художня деталь є своєрідним ореолом почуттів, спогадів і мрій, що надає світлого відтінку образам персонажів, часу та простору, в якому ті живуть. Пісня цитується в

тексті кілька разів. Уведено її також до прологу й епілогу, обрамлюючи сюжет роману, надаючи йому ностальгічного мотиву і цілісності задуму.

Тож, художні деталі та інформативні подробиці в романі С. Батурина «Шизгара» гармонійно поєднані з лейтмотивом твору, ілюструють позитивний ностальгічний настрій, легку іронію, влучний гумор, колорит епохи 70-х років ХХ ст. Це своєрідні маркери, які позначають найсуттєвіше і найяскравіше в художній мегаретроспективі.

Жанрово-стильові особливості роману С. Батурина «Шизгара», його своєрідна інтонаційність звучання і наповнення образами-деталлями створюють емоційну картину світу, яка об'єднує минуле і сучасне. Усе це потребує подальшого літературознавчого вивчення.

Література

1. Батурина С. На форумі видавців презентую свій новий роман «Шизгара» / Сергій Батурина. [Електронний ресурс] // Буквоїд. – Режим доступу : <http://bukvoid.com.ua/events/ukraine/2016/09/13/082814.html>
2. Батурина С. Шизгара. Роман. К. : Нора-Друк, 2016. – 206 с. – Серія «Читацький клуб»
3. Душко В. Сергій Батурина «Шизгара»: роман-ностальжи про Київ у 70-і / Віктор Душко. [Електронний ресурс] // Друг читача – Режим доступу : http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochyaty/46701/
4. Санченко А. Роман районного масштабу / Антон Санченко. [Електронний ресурс] // ЛітАкцент. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2016/12/02/roman-rajonnoho-masshtabu/>

УДК 821.161.2

Н. І. Г а в р и л ю к

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України

Поезія кінця ХХ– початку ХХІ ст.: простір свободи чи простір свавілля?

Гаврилюк Н. І. Поезія кінця ХХ – початку ХХІ ст.: простір свободи чи простір свавілля? Статтю присвячено українській поезії межі ХХ-ХХІ ст. у аспекті розуміння творчої та інтерпретаційної свободи. Свобода трактується як ігнорування будь-яких ієрархій і меж: масового/елітарного; естетичного/неестетичного; ціннісного/знеціненого; фрагменту/цілісності; центрального/ периферійного; героїчного/маргінального; національного/ іноземного. Свобода такого типу розцінюється як прояв демократизму і діалогу, але часто обертається низкою монологів. Свобода від чогось ризикує стати свавіллям і епатажем, якщо ця свобода не буде для чогось (творчого експерименту).

Ключові слова: масове, елітарне, центр, периферія, маргінальне, естетичне, цінності

Гаврилюк Н. И. Поезия конца ХХ – начала ХХІ в.: пространство свободы или пространство произвола? Статья посвящена украинской поэзии рубежа ХХ-ХХІ вв. в аспекте понимания творческой и интерпретационной свободы. Свобода трактуется как игнорирование любых иерархий и границ: массового/элитарного; эстетического/неэстетичного; ценностного/обесцененного; фрагмента/целостности; центрального/периферийного; героического/маргинального; национального/иностранныго. Свобода такого типа расценивается как проявление демократизма и диалога, но часто оборачивается рядом монологов. Свобода от чего-то рискует стать произволом и эпатажем, если эта свобода не будет для чего-то (творческого эксперимента).

Ключевые слова: массовое, элитарное, центр, периферия, маргинальное, эстетическое, ценности.

Havryliuk N. I. Poetry of the late 20th century – early 21st century: the space of freedom or the space of arbitrariness? The article is devoted to the Ukrainian poetry of the 20th-21st centuries in the aspect of understanding creative and interpretive freedom. These questions also interested writers of the 19th-20th centuries, theoreticians of literature ("the theory of reader's response", "receptive aesthetics") and researchers of postmodernism. In this article an attempt is made to outline the understanding of such freedom from the position of the recipient-philologist, based on the questionnaire. Freedom is interpreted as ignoring any hierarchy and boundaries: mass/elitist; aesthetic/non-aesthetic; value/depreciated; fragment/integrity; central/peripheral; heroic/marginal; national/foreign. Freedom of this type is regarded as a manifestation of democracy and dialogue, but often turns into a number of monologues. Freedom from something runs the risk of becoming arbitrary and ecstatic if this freedom is not for something (creative experiment).

Key words: mass, elite, center, periphery, marginal, aesthetic, values.